

קווים לאסטרטגיה ישראלית בעת משבר גלובלי

ד"ר אלי כרמון, חוקר בכיר במכון למדיניות נגד טרור, לשעבר, עמית מחקר במכון למדיניות ואסטרטגיה, אוניברסיטת רייכמן, הרצליה | מרץ 2022

המשבר הצבאי, המדיני והכלכלי החמור באוקראינה, שמערב בשלב זה בעיקר את ארצות הברית ואירופה כולה, אך מעשית הוא כבר משבר גלובלי (סין עשויה להצטרף בהקדם כשחקן מרכזי נוסף), מעמיד בפני ישראל אתגרים רציניים אך בו בזמן מעלה הזדמנויות חדשות.

בשלב זה נראה שגורלה הצבאי של המערכה יוכרע בקרוב. הנשיא פוטין יראה את כיבוש אוקראינה כהצלחה מסחררת, ישאף להחליף במהירות את המשטר בקייב בממשלת בובות ובסבירות גבוהה ידרוש משאל עם שיקבע שהעם האוקראיני רוצה לחזור לחיק אמא רוסיה. גם בלרוס לא רחוקה מכך.

אחרי אתנחתא קצרה ובהתאם להתפתחויות מול ארצות הברית ונאט"ו יצטרך פוטין להחליט האם הוא ממשיך בתנופה ודורש בתקיפות את "פירוז" או אף נוכחות צבאית במדינות הבלטיות החברות בנאט"ו, ובחלק מהן מיעוט רוסי "שצריך להגן עליו מפני ג'נוסייד", או מולדובה, שחבל טרנסניסטריה שלה כבר תחת השפעה רוסית.

המשבר באוקראינה כאמור הוא רק השלב הראשון במשבר גלובלי מתהווה. כבר כעת אפשר להתרשם שהתוקפנות הרוסית גרמה לשנוי היסטורי בגישת המדינות החברות בנאט"ו ואף המדינות האירופאיות הניטרליות והוביל לאיחוד שורות ונכונות לאתגר את רוסיה גם צבאית, אם תעז לתקוף אחת מהן.

גרמניה תספק 1,000 מטולי נשק אנטי-טנקי ו-500 טילי סטינגר נגד כלי טיס לאוקראינה; הולנד תספק נשק אנטי-טנקי ותותחי הוביצר למדינה המותקפת; פינלנד ושבדיה שינו את מדיניות הניטרליות ארוכת השנים שלהן, והודיעו על משלוח נשק לקייב. זאת לאחר שהשתתפו בוועידת נאט"ו שדנה במצב באוקראינה. האיחוד האירופי יממן רכישת נשק עבור הממשלה האוקראינית בסכום של 450 מיליון אירו, לראשונה אי-פעם שבה יממן נשק עבור מדינה שנמצאת במלחמה, כולל מטוסים, כנראה מטוסי מיג-29 שנמצאים עדין בחילות האוויר של פולין ובולגריה.

חמור מכך, בשנוי מדיניות היסטורי, קנצלר גרמניה שולץ הצהיר על השקעה ביטחונית עצומה שתזנק כעת ל-2% מהתמ"ג בארצו, ובשנה הנוכחית התקציב יעמוד על כ-100 מיליארד אירו, לעומת 47 מיליארד בשנה שעברה. "נהיה חייבים להשקיע יותר בביטחון של ארצנו על מנת להגן על החירות שלנו ועל הדמוקרטיה שלנו", אמר שולץ.

הסנקציות הפיננסיות והכלכליות הקשות, כולל נגד הנשיא פוטין ושר החוץ לברוב, סגירת המרחב האווירי האירופאי לכל המטוסים הרוסיים, חסימת כלי תקשורת רוסיים תעמולתיים בבעלות המדינה (RT "רוסיה היום" וספוטניק), גירוש רוסיה מהאירוויזיון ומתחרויות הכדורגל החשובות כבר גרמו לנפילת הרובל ב-30% מול הדולר ולהעלאת הריבית ל-20% ובמקביל לנזק תדמיתי חמור למשטר פוטין.

מעניין לציין בהקשר זה את העמדה הזהירה של סין, שהביעה תמיכה בשלמות הטריטוריאלית של אוקראינה והצטרפה לסנקציות על כמה בנקים רוסיים.

למעשה חזרנו לתקופת המלחמה הקרה, הפעם לא לפי נטיות אידיאולוגיות אלא לפי אינטרסים גיאו-פוליטיים לאומיים.

כזכור, מבחינת ארצות הברית ונאט"ו, בתקופת המלחמה הקרה ישראל היתה חשובה לברית המערבית והדמוקרטיה באזור האסטרטגי של המזרח התיכון מול הגוש הסובייטי ומדינות ערב הרדיקליות בעלות בריתה.

במציאות החדשה ישראל הופכת שוב למדינה בעלת חשיבות אסטרטגית גדולה למערב, הפעם בתנאים משופרים.

מבחינה צבאית ישראל חזקה יותר, אמנם פרטנרית חיצונית של נאט"ו אך משולבת בחלק גדול מתרגילי הארגון ובעלת ברית אזורית עם יוון, רומניה, בולגריה, קפריסין. בנוסף, טורקיה הפסיקה להתנגד לשילובה של ישראל בפעילויות נאט"ו.

לישראל כעת הסכמי שלום יציבים עם מצריים וירדן והסכמי אברהם חמים עם איחוד האמירויות, בחריין ומרוקו ומערכת יחסים חשאית אך מתפתחת עם ערב הסעודית.

הבעיה הפלסטינית כגורם מפריע ביחסי ישראל - אירופה אבדה מחשיבותה בגלל מאבקי כוח ברשות הפלסטינית על ירושת אבו מאזן, חולשת החמאס בזירה האזורית והבינלאומית ומערכת יחסים מתפתחת בין ישראל לעוד מדינות ערביות ומוסלמיות.

נשארתי הבעיה של מקומה של טורקיה של הנשיא ארדואן במערכת אזורית זו. טורקיה עדיין חברה בנאט"ו, במיקום גיאוגרפי מכריע בגבולה הדרומי של רוסיה ושומרת מעברי הבוספורוס לים השחור. יחסיה עם רוסיה מורכבים, במיוחד בסוריה ומרכז אסיה, לאחר מלחמת נגורנו-קרבאך, ויחסיה הקרובים עם אוקראינה. מאידך, בחודשים האחרונים יש שיפור ניכר ביחסי טורקיה עם האמירויות ופלירט עם מצרים.

לאור הניסיון של ארדואן לשפר את היחסים עם ישראל, ולמרות החשדנות הרבה בקשר להתנהלותו בעתיד, יש לבדוק אפשרות לתאום עמדות בהקשר לאינטרסים של שתי המדינות בסוריה ומול רוסיה.

למרות הנטייה של ארה"ב להסתלק מהמזרח התיכון כדי להתרכז בעימות מול סין, במציאות החדשה, כאשר תוצאות העימות עם רוסיה ישפיעו גם על הזירה האסיאתית, תגדל חשיבותם של המדינות באזור שלנו, כולל בתחום מחירי ואספקת הגז והנפט לאירופה.

תגדל גם חשיבותה של ישראל כבעלת ברית וותיקה ויציבה באזור רווי תהפוכות.

מול רוסיה יש לישראל שתי בעיות אסטרטגיות מכריעות.

הבעיה המיידית היא הנוכחות הצבאית הרוסית בסוריה והאם יש סכנה לשנוי בהסדרים הקיימים שאיפשרו לישראל לפעול די חופשי נגד ניסיונות איראן, חיזבאללה והמיליציות השיעיות להתבססות אקסטרה-טריטוריאלית בגבול הגולן, ואף מעבר לכך, תוך איום תמידי מהחזית הצפונית.

המטס הרוסי-סורי הצמוד לגולן בינואר 2022 ועוד מספר מהלכים רוסיים בדרום סוריה היו כנראה איתות מהקרמלין לישראל להתנהג לפי האינטרסים הרוסיים במשבר המתהווה באירופה, כולל אזכור הגולן כשטח כבוש אחרי נאום שר החוץ לפיד, בו גינה את ההתקפה על אוקראינה. ראינו את התוצאות בגישה המדינית הזהירה והמהוססת של ישראל מאז פרוץ המשבר.

בטווח הבינוני גם מדיניות רוסיה בנושא הגרעין האירני חשובה מאד, לאור חלקה במשא-ומתן המתנהל בימים אלה בווינה, כמדינה שאמורה לקלוט חלק גדול מהאורניום המועשר והציוד הטכני שיתפנה מאיראן, במידה ואכן יושג הסכם ויידרש פיקוח על ביצועו כלשונו ע"י האיראנים.

האמור לעיל לא צריך להתפרש כניסיון להפוך את ישראל לגורם עוין של רוסיה באזור בכלל ובסוריה בפרט.

המטרה המרכזית היא לשכנע את הנשיא פוטין שמדיניות ישראל בסוריה נגד איראן ובעלי בריתה היא צורך אסטרטגי ממעלה ראשונה וישראל לא תוותר או תצמצם את פעולותיה נגד הנוכחות וההתעצמות של "ציר ההתנגדות" על אדמת סוריה.

ישראל יכולה להבטיח לרוסיה ניטרליות והמשך תיאום הדוק לגבי הפעילות נגד "ציר ההתנגדות" שיאפשרו המשך קיום משטר אסד, הנוכחות הצבאית הרוסית ושמירת האינטרסים שלה במדינה.

רוסיה יודעת מניסיון העבר, בעת שתמכה במדינות ערב הנלחמות בישראל, [שהמדינה היהודית לא נרתעת](#) כאשר היא מגינה על האינטרסים הקיומיים שלה והיא מצאה תמיד את הפתרונות היצירתיים כדי לנטרל את איום הנשק הסובייטי או הרוסי המופנה נגדה.

רוסיה צריכה לקחת גם בחשבון שמעמד הצי שלה במזרח הים התיכון נחלש כתוצאה מאיחוד השורות והאסרטיביות של נאט"ו.

לאחר ששר החוץ הטורקי כינה את הפלישה הרוסית לאוקרינה "מלחמה", אמר הנשיא ארדואן ב-28 בפברואר כי טורקיה תשתמש בסמכות שניתנה על ידי אמנת Montreux משנת 1936 למעבר במייצריה כדי למנוע הסלמה במשבר. הדבר יגביל את מעבר ספינות מלחמה רוסיות מהים התיכון לים השחור. זה עשוי לסייע בתיקון קשרי טורקיה עם נאט"ו, אפילו שהיא מסתכנת בפעולות תגמול רוסיות.

לכן שמירה על יחסים קורקטיים עם ישראל יהיה לרוסיה עוד יותר חשוב בעתיד.

העמדה באשר לגרעין האיראני יותר מורכבת. ייתכן מצב שעם הסכם בינלאומי כתוב או בילדיו טהראן תחליט לרוץ להשגת יכולת גרעינית צבאית כלקח מהמקרה של אוקראינה, שבזמנו התפרקה מנשק גרעיני על סמך התחייבות ארצות הברית, רוסיה

ובריטניה לכבד את עצמאותה ואת ריבונותה ולהימנע מאיום או שימוש בכוח צבאי כנגדה (מזכר בודפשט מ-1994).

בנוסף, איראן יכולה לבקש ולקבל מרוסיה נשק הגנתי כגון סוללות S-400 ומטוסי קרב מתקדמים שיבטיחו אותה מפני התקפה נגד מתקניה הגרעיניים, מאחר והסנקציות בתחום זה הוסרו כבר באוקטובר 2020.

ייתכן שישראל יכולה לנהל משא-ומתן עם רוסיה כדי למצוא חלופות שלא מחזקות את איראן.

לסיכום, בהיפתח עידן של מלחמה קרה חדשה, בתנאים גיאופוליטיים מורכבים יותר, כאשר רוסיה מבודדת בזירה הבינלאומית ומאותגרת באגן המזרחי של הים התיכון, חשוב שישראל תזדהה ברמה המדינית באופן ברור עם הברית המערבית, כפי שכבר משתקף בהחלטה להצטרף להחלטת העצרת הכללית של האו"ם המגנה את הפלישה הרוסית לאוקראינה.

בסופו של דבר, תמיכת ארצות הברית ואירופה בישראל חשובה ביותר אם וכאשר נושא הגרעין האיראני ידרוש פעולה צבאית, אולי בעתיד הלא רחוק.

מול רוסיה יש לנהל מדיניות אסרטיבית אך מכבדת את האינטרסים האסטרטגיים המיידיים שלה בסוריה.